

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

ԿԱՆՈՆ ՈՌԿԵՐԻՉ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐԱՅ

Մեր բաղմահարուստ պատմական նիւթերի մէջ գտանք մի ձեռագիր, ութն թերթից բաղկացած, տետր՝ կապույտ հաստ թղթի վրայ գրած այն գրչութեամբ, որ անկասկած վերաբերում է դարուս առաջին քառորդին: Դորա վերնագիրն է «Կանոն կարգադրութեանց ժողովոյ ոսկերիչ արհեստաւորաց, հոգացեալ ի պէտս յաւերժական խաղաղութեան, և միաբանական սիրոյ»: Այդ կանոնները 35 յօդուածից են բաղկացած:

Աչքի առաջ ունենալով, որ մեր համբարութեանց անցեալի մասին շատ քիչ տեղեկութիւններ կան մեր գրականութեան մէջ և համոզուած լինելով, որ սորա հրատարակութեամբ բաւական նիւթ տուած պիտի լինինք համբարութեան պատմութեան ուսումնասիրութեամբ պարապողներին՝ մենք զետեղում ենք այստեղ այդ կանոնները՝ գրաբարից աշխարհաբարի վերածելով նոցա:

Ա.

Ամենից առաջ այս ժողովի համար արժան է ընտրել չորս գլխաւոր կառավարիչ՝ հանճարեղ և Աստուածպաշտութեան հոգւով լցուած մարդիկ: Նոցանից մէկը կկոչուի Արհեստապետ (ուստաբաշի), իսկ երեքը նորա խորհրդականները կլինին, և այս չորսի գործը կլինի մի տարի ժամանակով հսկել բոլոր ոսկերիչների դատաստանի և բարեկարգութեան վերայ. և եթէ սոքա բարի գտնուին՝ կմանն այնքան ժամանակ, ինչքան որ ժողովի մեծամասնութեան հաճելի կլինի, ուղիղ դատաստանով և մէկմէկու անկեղծ հաւատարմութեամբ և ոչ թէ կողմնապահութեամբ:

Հարկ չկայ, որ սոքա հասակով ծեր լինին և կամ արհեստով գերազանց և կամ հարուստներ, այլ այն է հարկաւոր, որ քրիստոնէական խղճի և հանճարեղ մտքի տէր լինին, բնութեամբ արդարադատ և բարքով առանց ագահութեան: Որովհետև թէ Աստուած և թէ մարդ՝ աշխարհն և ժողով կառավարելու համար այդպիսի մարդ են պահանջում:

Ընտրութեան ձևն այսպէս է լինում. ընդհանուր ժողովը միաբանութեամբ առաջ 12 մարդ է ընտրում, և այս 12-ը ընտրում են 4 կառավարիչներին, այս չորսն էլ ընտրում են իրանց համար գրագիր, սպասաւոր և քահանայ:

Բ.

Արհեստապետի և նորա երեք կառավարիչների ու խորհրդակիցների ընտրութեան ժամանակ նախ՝ քահանայի ներկայութեամբ Խաչի ու Աւետարանի վերայ երդւում են հաւատարիմ հայր լինելու ամբողջ ժողովին և յետոյ հաստատում են իրանց իշխանութեան մէջ:

Երդման ձևը

Ս. Խաչն ու Աւետարանը դնում են մաքուր պատուով ծածկած մի մաքուր սեղանի վերայ, և քահանան շուրջառով ու փորուրարով կանգնում է սրբութիւնների մօտ և չորս ընտրուածներն էլ ս. Խաչի ու Աւետարանի առաջ, աջ ձեռքերը վեր բարձրացրած: Եւ քահանան վերցնելով երդմնագիրը՝ նոցա կողմից կարդում է և նոքա քահանայի հետ ասում են հետևեալը.

Մենք, չորսս, որ ընտրուած ենք մեր եղբայրակիցների ժողովից, Ամենառես Աստուծոյ առաջ ս. Խաչիս ու Աւետարանիս վկայութեամբ, երդւում ենք հոգու և մտքի ամենայն ուղղութեամբ և ճշմարտութեամբ, որ ինչքան ժամանակ կառավարիչ կլինինք ոսկերիչների ժողովին, կլինինք հաւատարիմ մեր ամեն գործառնութեան մէջ թէ դատ վարելում, թէ վկայելում, և թէ ճշմարիտ հաւասարատեսութեան մէջ, ամենքի համար թէ մեծի և թէ փոքրի, առանց ագա-

Հուլիսին, առանց կողմնապահուլիսին, առանց նախնանքի և ատելութեան, առանց քարեկամութեան և չարակամութեան, և այս մեր ուխտիւ պայմանիս թող վկայ լինի նախ Աստուած և յետոյ ս. Խաչս ու Աւետարանս:

Եւ հՀամբուրեն Աւետարանն ու Խաչը, ժողովը կփակուի և քահանային վարձատրելով՝ ճանապարհ կգնեն: Սորանից յետոյ մեծերը համբուրում են ընտրեալներէ բերանը, իսկ փոքրերը՝ ձեռներն ու շնորհաւորելով նոցա իշխանութիւնը՝ ցրւում են:

Պ.

Ընդհանուր ժողովը պարտաւոր է ճանաչել իւրեանց Արհեստագետին և միւս երեք խորհրդականներին, ինչպէս գլխաւոր և կառավարիչներ իրանց արհեստի վերաբերեալ, պարտաւորւում են անսալ և հնազանդել նոցա բոլոր օրինաւոր հրամաններին, մեծ պատուով ակնածել նորանից ինչպէս օրդիք իրանց հայրերից: Նոյնպէս էլ նոքա՝ ըստ կանխագոյն երգման պէտք է ամենայն հաւատարմութեամբ կառավարեն և պաշտպանեն նոցա իրաւունքը, ամենայն իրաւամբ և արդարութեամբ. և դժուար դէպքերում պարտաւորւում են ընտրել ժողովից խոհեմ և արդարադատ մարդիկ որքան էլ հարկաւոր լինի և նոցա հետ վճռել երկու բողոքաւորների գործերը:

Պ.

Այս պատուելի ժողովի չորս կառավարիչները պիտի ունենան մի պատրաստական սպասաւոր՝ այս ու այնտեղ ուղարկելու կարեւոր գործի համար, որին հնեւը իգիդբաշի էին անուանում: Եւ այս սպասաւորը ազատ կլինի ամեն տեսակ հարկից և սորան էլ կառավարիչների պէտ կփոխեն, եթէ որեւէ անհաւատարմութիւն տեսնեն նորանում, կամ չափազանց արբեցութիւն, կամ կռուասիւթութիւն կամ գողութիւն և կամ եթէ վատ բերան ունենայ ու կռուացնող:

Ե.

Թէ չորս կառավարիչներէ և թէ բոլոր ժողովի ա-

ուաջին գործն այն է, որ մի աշակերտ մինչև որ բաւական հասու չլինի արհեստին, հրամանահաց չստանայ. և մինչև որ չորս գլխաւորների վկայութեամբ և ժողովի բանագէտների հաւանութեամբ յայտնի չլինի նորահմտութիւնն արհեստի մէջ՝ չպիտի ձեռնադրուի ինքնագլուխ արհեստաւոր:

Զ.

Աշակերտը երբ ցանկանայ ոսկերչի մօտ մտնել, պէտք է չորս գլխաւոր կառավարիչների գիտութեամբ և վերահասութեամբ լինի և առանց սոցա թղթի չպէտք է ընդունուի, աշակերտի դաշանց թուղթը գրելու է ոսկերիչների գրագիրը և ոչ ուրիշ մէկը և ինքը գրագիրն էլ պէտք է ստորագրէ վկայութիւնը: Իսկ դաշնագրութեան թուղթը ղէրբովոյի պէտք է լինի և ոչ հասարակ աւելի հաստատութեան համար և տէրութեան քանձարանին շահ:

Է.

Հրամանահացի (գաստուրահացի), նոյնպէս և ինքնագլուխ վարպետ օրհնելու համար դրամ միապէս չը պէտք է պահանջուի, այլ կարողութեան համեմատ, որովհետև թէպէտ կան ոմանք, որոնք արհեստով գերադանց են, բայց չունենոր են, և կան ոմանք, որոնք արհեստի գիտութիւնով առաւել են, բայց արհեստը աւելի քիչ իմացողի արդիւնքը նորա արդիւնքից աւելի է, և այս առաջ է եկած կամ նոցա անմիութիւնից, կամ ծուլութիւնից և կամ ուրիշ պատճառից, ինչպէս և ամենքին յայտնի է: Աւելացրած են այս խօսքերը՝ «Հաւասար թող լինի»:

Ը.

Մի աշակերտ, որ մտնում է մի վարպետի մօտ ոսկերչութեան աշակերտ, վերը լիշած օրինադրութեան համեմատ, պէտք է մնայ նորա մօտ մինչև վարպետ օրհնուիլը: Եւ ուրիշ վարպետ երբէք չէ կարող իշխել և համարձակուիլ հանել նորան իւր վարպետից: Նոյնպէս էլ աշակերտը և աշակերտի տէրը այդպէս պիտի

վարուին: Իսկ եթէ աշակերտն ու աշակերտի տէրը ուրիշ բանաւոր պատճառ ունին այն վարպետից դուրս գալու և հանելու, պարտական են պատճառը վերոյիշեալ չորս գլխաւոր խորհրդականներին յայտնել և նոքա պատճառը քննելով՝ կվճռեն թէ որինն է իրաւունքը վարպետի ու աշակերտի մէջ, և այն ժամանակ կտան ճշմարիտ բաւականութիւն, առանց տարաձայնութիւնները հռչակելու, այլ անխռով խաղաղութիւնով ու հանդարտութիւնով:

Թ.

Եթէ հրամանահաց տուած մի աշակերտ բանաւոր և իրաւացի պատճառով և չորս կառավարիչների վերահասութեամբ դուրս՝ գալով՝ ցանկանայ վարձու մըտնել մի ուրիշ վարպետի մօտ, պէտքէ դարձեալ այդ չորսի խորհրդով ու հրամանով լինի և նորան ընդունող վարպետը գրաւոր հաստատութիւնով պիտի պարտաւորուի հասարակութեան գանձարանին հատուցանել մի քիչ դրամ, իւր կարողութեան համեմատ, ինչքան որ արժան կհամարեն չորս կառավարիչները, և նորա կէսը տալու է վարձուորը (քեարգահը) յօգուտ հասարակութեան:

Ժ.

Երբ աշակերտները վարպետ օրհնուին, նոյն օրը պիտի տալ և աշակերտի հրամանահացը (դաստուրահաց), որովհետեւ այդ օրն է պատշաճաւորը:

ԺԱ.

Վարպետ օրհնելու կամ հրամանահացի վարձը չը պէտք է անարգ լինի և յետնեալ, օրինակ «եռքն» կամ հինգ ապսի, այլ իւրաքանչիւրի կարողութեան համեմատ, որովհետեւ մեծ անպատուութիւն է այս ագնիւ արուեստի անուան, ինչպէս և արուեստաւորի համար, որ ամեն ծառայական արհեստների թագաւորը լինելով՝ այդպիսի անարգ և յետնեալ նուէրներով վարպետ ձեռնարդուի նուիրեալը. և սա կախուած կլինի

չորս վերապատուեալ կառավարիչների քրիստոնէական խղճմտանքից, ինչքանի էլ արժանաւոր կդատեն նուիրեալ աշակերտին:

(Այս յօդուածի լուսանցքում աւելացրած է հետեւեալ ծանօթութիւնը. «այս գլուխն փոխեցաւ թուրք աշակերտ օրհնելոյ»):

ԺԲ.

Ամեն մի վարպետ պարտաւոր է իւր աշակերտին վարժեցնել նախ ծաղկարարութեան, կարակնի (կարկինի) և քանոնի, այսինքն փարգալի և լիլինկալի գործածութեան մէջ, նաև չափերի և ձևերի ճանաչողութեան մէջ, որ առանց սոցա ոչ մի արհեստ չի կարելի սովորել բնաւ կամ իւր ձեռքով և կամ եթէ ինքը բաւական չէ, ուրիշների ձեռքով: Եւ ամեն վարպետ թէպէտ աշակերտի տէրը չէ, սակայն պարտաւոր է առանց խնայելու օրինակ տալ նորան, և այն՝ նախ իփառս Աստուծոյ, երկրորդ՝ ի պատիւ բանական մարդկութեան, երրորդ՝ ի պատիւ ազգին և չորրորդ՝ ի պատիւ փառաւոր ժողովի, չուզենալով, որ ժողովում մի ապաշնորհ վարպետ գտնուի: Աշակերտն էլ վերահասու պէտք է լինի՝ փորագրութեան և չօքուրթմալի և չիւթիշին: Եւ եթէ մի աշակերտ քիչ կամ շատ վերահասու չէ վերը լիշաճներին, չը պիտի օրհնուի: Նախապատուած չորս անձինք պարտաւոր են հսկել այս բանի վերալ և յորդորել աշակերտի վարպետին և եթէ տեսնեն որ նա զանցառու է լինում, պէտք է լանգիմանեն նորան և զգուշացնեն: Իսկ եթէ վարպետը լանգիմանելով չլսէ չորսին և աշակերտին ցանկանալ ապաշնորհ թողնել, չորսը պարտաւոր են այդ աշակերտին (որ ժողովի որդին է ու զաւակը) հանել վարպետից և տալ ուրիշ վարպետին, ժողովի անուան օգտի ու փառաւորութեան համար:

(Չերջը հետեւեալ համարում)

Գ. ա. ք. Ա.